

ТРЭЦІ ЭТАП XXXII РЭСПУБЛІКАНСКАЙ АЛІМПІЯДЫ
ПА ВУЧЭБНЫХ ПРАДМЕТАХ «БЕЛАРУСКАЯ МОВА»
I «БЕЛАРУСКАЯ ЛІТАРАТУРА»

КОМПЛЕКСНАЯ РАБОТА ПА БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ I ЛІТАРАТУРЫ

ДАВЕДКІ

9 клас

Варыянт I

Заданні	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Усяго
Балы	5	5	5	6	5	4	5	6	5	4	50

Заданне 1

Словы з першым націскным складам	Словы з другім націскным складам	Словы з трэцім націскным складам
тоўсты	каршун	ідзяце
засцежка	дасыта	маладосць
рэмень	акунь	
	замесці	
	камбайнер	

Заданне 2

Фразеалагізм	Фразеалагізм + дзеяслоў-суправаджальнік
як аблупленага	<i>ведаць</i> як аблупленага
у абцугах	<i>трымаць</i> у абцугах
з першых вуснаў	<i>чуць (даведвацца і пад.)</i> з першых вуснаў
як гусь на бліскавіцу	<i>глядзець (паглядаць)</i> як гусь на бліскавіцу
на лес гледзячы	<i>расці (вырасці)</i> на лес гледзячы

Заданне 3

Сказ	Лексічнае значэнне слова
Гадзіннік без маятніка – забаўка, <i>непатрэбіца</i> . А чалавек без сэрца? (С. Мінкевіч).	<i>Непатрэбіца</i> – непатрэбная рэч.
На жвір аблятаюць лісты, <i>наземіца</i> з ціхай малітвай (У. Дубоўка).	<i>Наземіца</i> – апускацца на зямлю.
Калісьці ў <i>малеці</i> шукалі мы, дзеці, а дзе ж той канец для дарогі на свеце? (У. Дубоўка).	<i>Малеце</i> – маленства, дзяцінства.
А я сапраўды быў <i>спанталыжаны</i> незвычайнасцю абставін, нейкай ціхай нахабнасцю дзяўчат (Р. Сабаленка).	<i>Спанталыжаны</i> – збянтэжаны.

Тут і пасажны куфар, і скрыня наогул, скажам, ужо не з уборамі, а з мукой, калі ўжо нявеста добра ўгаспадынілася (Я. Брыль).	<i>Угаспадыніцца</i> – увайсці ў ролі гаспадыні, зрабіцца гаспадыняй.
--	---

Выкарыстаная крыніца:

Каўрус, А.А. Словаклад : слоўнік адметнай лексікі / А.А. Каўрус. – Мінск : Выд. дом «Звязда», 2013. – 328 с.

Заданне 4

Прыклад на рускай мове	Беларускамоўны адпаведнік	Утваральная аснова	Спосаб словаўтварэння
Узор: <i>картофельная ботва</i>	<i>бульбоўнік</i>	<i>бульб(а) + оўнік (□)</i>	<i>суфіксальны</i>
становіцца больш узкім	вузець	<i>вузк (і) + е (ць)</i>	суфіксальны
луна в фазе круглага дыска	поўня	<i>поўн(ы) + ø (я)</i>	нульсуфіксальны, ці бяссуфіксны
превратіць в руіны	зруйнаваць	<i>з + руйнаваць</i>	прыставачны
дочь бондаря	бандароўна	<i>бондар(□) + оўн (а)</i>	суфіксальны

Заданне 5

Складаны назоўнік	Форма меснага склону адзіночнага ліку
штаб-кватэра	<i>у штаб-кватэры</i>
жанчына-прафесар	<i>пры жанчыне-прафесару</i>
генерал-лейтэнант	<i>пры генерал-лейтэнанце</i>
праграма-мінімум	<i>у праграме-мінімум</i>
баль-маскарад	<i>на балі-маскарадзе</i>

КАМЕНТАРЫЙ:

У складаных назоўніках, што пішуцца праз злучок, можа змяняцца адна ці дзве часткі. Дзве часткі слова скланяюцца, калі назоўнікі з’яўляюцца састаўнымі назвамі машын, прадметаў, устаноў, культурных мерапрыемстваў, жывёл і раслін (*ракетны-носьбіта, вагона-рэстарана, хаты-чытальні, лекцыі-канцэрта, грушы-спасаўкі* і інш.), абазначаюць прафесію, пасаду, званне (*касманаўта-дублёра, жанчыны-ўрача, інжынера-эканаміста* і інш.). У састаўных назвах воінскіх званняў першая частка складанага слова не змяняецца: генерал-лейтэнанта, *інжынер-маёра* і інш. Першая частка

не змяняецца і ў састаўных назоўніках, якія з'яўляюцца адзінкамі вымярэння фізічных велічынь: *кілават-гадзіна, тона-кіламетр* і інш. Як нязменны кампанент выступае першая частка складаных слоў, якая па сваім значэнні набліжаецца да прыметнікаў: *блок-карты, борт-механіка, вакуум-камера* і г.д. Нязменнай можа быць і другая частка складанага назоўніка, калі яна пададзена кампанентамі *-максімум, -мінімум, -фікс, -буф: праграмы-максімум, ідэі-фікс* і г.д.

Заданне 6

1. Бег прыцішыў Дняпро сінябровы, пасумнела зязюля ў ляску. Нібы стужка зары вечаровай, *заружовіўся* [*заружавеўся*] след на пяску (М. Чарняўскі). 2. Святло чырвонае калін, палескі край, пшчотна-мілы. І журавоў расстайны клін у туманах *палошча* [*правільная форма*] крылы (М. Мятліцкі). 3. Блакіт Радзімы першы бусел зноў *мерыць* [*мерае*] стомленым крылом (А. Нагорны). 4. Мядзяныя гукі расплываліся мякка, задумёна і ўрачыста, *дрыжэлі* [*дрыжалі*] у вушах доўга, ледзь прыкметнымі пералівамі адгалоску (З. Бядуля). 5. Вецярок прыдарожную грушу ледзьве чутна *варуша* [*варушыць*], калыша, міла бомы смяюцца ў цішы, ціха срэбрам грукае крыніца. Добрай ночы зара-зараніца! (М. Багдановіч)

Заданне 7

Дарогі – (,)
 маўклівыя *паскі*, (–)
 Вы – зямлі фанатэка,
 Што складзена
 з тысяч
 крокаў
 Вечнага Чалавека
 (Я. Сіпакоў)

1) У першай частцы выказвання прапушчаны знакі прыпынку, якія сігналізуюць аб яе ўскладненні адасобленым *развітым прыдаткам*, што стаіць пасля азначаемага слова. Класічныя коскі або працяжнікі, як дапушчальныя варыянты пры прыдатку ў сярэдзіне сказа, будуць адпавядаць пунктуацыйным нормам сучаснай беларускай мовы. (1 бал за правільны адказ і тлумачэнне.)

2) Гэта складаназалежны сказ з даданай азначальнай часткай. (1 бал за правільны адказ.)

3) Выдзеленае слова выконвае ролю *азначэння*. У меншай ступені верагоднасці яго можна кваліфікаваць як спалучэнне іменнага выказніка і дапасаванага азначэння: структура і характар адносін паміж словаформамі ў першай частцы складанага сказа даюць права лічыць комплекс *дарогі – маўклівыя паскі, вы...* звароткам, ускладненым адасобленым *развітым прыдаткам*. (1 бал за правільны адказ.)

4) *Што* выступае ў ролі злучальнага слова, якое пашырае апорнае *фанатэкі* і звязвае яго з даданай азначальнай часткай. (1 бал за правільны адказ.)

5) Па ўсіх марфалагічных прыметах *што* – пытална-адносны займеннік. (1 бал за правільны адказ.)

Заданне 8

Жанр	Прыкметы жанру	Да якога роду жанр адносіцца
Вадзвіль	Лёгкая камедыя з займальнай інтрыгай у аснове сюжэта.	Драма
Навела	Невялікі твор, які расказвае пра незвычайнае, выключнае здарэнні ў жыцці чалавека і мае нечаканую развязку.	Эпас
Інтэрмедыя	Невялікія камічныя сцэнкі, якія разыгрываюцца паміж актамі асноўнага дзеяння спектакля.	Драма
Аповесць	Па аб'ёме твор большы за апавяданне, сюжэт звычайна складаецца з некалькіх эпизодаў, якія звязаны з галоўным героем і ахопліваюць значны перыяд яго жыцця.	Эпас
Ода	Урачысты, узнёслы верш, хвалебная песня ў гонар важнай падзеі, з'явы, асобы.	Лірыка
Раманс	Невялікі лірычны верш напеўнага характару пра каханне.	Лірыка

Каментарый: за кожны правільны адказ налічваецца 0,5 бала.

Заданне 9

1. Дагарэў за брамай небакрай,
Месяц паміж воблачкаў плыве.
Выйду зноў, як у мінулы май,
Басанож прайдуся па траве.

Аўтар: Уладзімір Караткевіч

2. Як мары, белыя бярозы
Пад сінявой начной стаяць,
У небе зоркі, ад марозу
Пахаладзеўшыя дрыжаць.

Аўтар: Максім Багдановіч

3. Яны ідуць за годам год
 З мячом і з плугам.
 О, мой нязводны род,
 Ён моцны духам!

Аўтар: *Алесь Пісьмянкоў*

4. І схіляе трава
 Над ім пасмы-брыжы,
 А ён, жэўжык-пястун,
 Гучным смехам дрыжыць.

Аўтар: *Якуб Колас*

5. Пад казачным дубам над **Нёманам** сінім
 хлапец прызнаваўся ў каханні дзяўчыне.
 І рэхам той шэпт адгукаўся між гаю:
 – Кахаю... кахаю... кахаю... кахаю...

Аўтар: *Данута Бічэль*

Каментарый: за кожны правільны адказ налічваецца 0,5 бала.

Заданне 10

1. Які тып рыфмоўкі выкарыстаў паэт у першых чатырох радках?	Перакрыжаваная рыфмоўка
2. Якім памерам напісаны гэты верш?	5-стопны ямб
3. Якая ідэя закладзена ў гэтым вершы?	Адданасці людзям / чалавек можа атрымліваць задавальненне ад таго, што мае магчымасць падзяліцца апошнім з іншымі
4. Які паэтычны троп выкарыстаны ў вылучаным курсівам радку?	Метафара / адухаўленне

Каментарый: за кожны правільны адказ налічваецца 1 бал.

1900